

cer com una nova plasmació per etim. popular.

En ús comú des de Mn. Cintó: «Del bosc de flames, mústiga, la trau, com vera rosa, / que anyora, trasplantada, son marge regadiu, / y tan bon punt d'un salze al dols frescal la posa, / *colltorcent-se* esllanguida: —Jo moro ací —li diu», *Atl. I*, 46d (*colltorcent esllanguida* en les versions de 1867 i 1877); «al cel alsant la vista, los dóna l'arreveure, / arrancant-se a llurs brassos, que cauhen esllanguits, / com esllanguits *colltorcen* los branquillons d'una eura, / d'un arbre amic al perdre los brassos y los pits»; «Vora l Palància, sota lo parasol d'un arbre, / *colltors* un d'ells, y crehuen que dorm de cansament / ---», *Atl. v*, 31c; x, 36b; «Los tres divins Viadors / deu dies ha que caminen: / sense beure ni menjar, / l'acandiment los corlliga; / si caminen gayre més, / *colltorceran* en la via / ---», *La Fugida a Egipte* (O. C. Pop. xi, 25). L'usava, doncs, com a intr., més sovint que en construcció reflexiva.

El que ha quedat, però, és més aviat *colltorçar-se* (Coromines, supra, diccionari Fabra etc.), o *colltorçar* (transitiu (Ruyra, *Pinya de Rosa I*, 122); *colltorcir* ross.; *colltorçament*. *Colltort* (Verdaguer). *Contorsió* [fi S. xv]; *contorsionar* poc usat; però com a reflexiu s'ha usat per designar afectivament moviments exagerats, descomposats: «RCasellas, en la conversa, es *contorsionava* rient per endavant de les seves pròpies ocurrències», *MassóT (50 Anys Vida Lit., 207f.)*. *Contorta*. *Detorsió*. *Distorsió*. *Distort*; *distorta* (Vogel); *destorta*, JMarc (*Dicc. de rims*).

Entortolligar [S. xiv] i *entortillar* [S. xix], mots catalans de la família de *tòrcer* i *tort*, paral·lels als fr. *entortiller*, *-teillier* [S. XIII], it. (*intorticchiare*, *-igliare*, roms. *intortochià*, oc. ant. *entortilbar*, oc. mod. *entorteligà*, *entourtoubilhà*). És segur que hi ha, en diverses formes, derivació de INTORQUERE id., participi INTORTUS, i intervenció, major o menor, de *lligar*. Tenint en compte l'antiguitat i gran extensió del tipus *entortolligar*, una explicació unitària i més simple, tot i no ben segura, és que un ll. vg. *INTORTICULARE, derivat de INTORTUS, com el que va donar el fr. *entortiller*, it. *intorticchiare* etc., i roms. *intortochià*, s'ha gués conservat, en cat. i llengua d'oc, en una forma més plena **entortigolar*, i passat després, amb metàtesi i influència de *lligar*, a *entortoligar*, *-lligar*, *entorteligà* etc.

Ja apareix en el *Corbatxo* (fi S. xiv): «los verdaers instruments, ab los quals se taylen las verinosas plantes e las espines e los *entortoliguats* troncs, qui, a no lexar-te veura la carrera de exir, te són portats davant» (*BDLC XVII*, 103); i en un altre text boccaccesc *retortolligar*: «comandà que a micer Torello fos donada una roba a la manera serrahinesca --- la pus rica cosa qui --- e per semblant, en lo cap, a la llur guisa, una de les sues bendes, molt longa li féu *retortoligar*; e lo soldà --- se n'anà ---», *Decam.* x, § 9, 606.11 (trad. *ravvolgere*, ed. 1961, 659.6f., parlant d'un turbant).

El *Dag.* troba també *entortolligar* «enroscat» a un text no precisat del S. xv; i el llegim després en el Dietari de Jeroni Pujades, a. 1609: «una columna que feya lo peu, tenint un rètol *entortolligat*» (ed. Cases

Homs, f° 166). En diccionaris no fou recollit fins al *DTo.* (1647), a l'article «cabell --- *entortelligar* los cabells: calamistro crispate comam, comam in gradus frangere, vibrare ferro crines --- crispate in annulos ---».

Aquesta variant *-telligar*, amb *-ell*, certament antiga i també occitana, ja apareix el S. xiv: «tenia un bastó tort, sens ésser dolat ne esporgat, entorn del qual havia una serps [sic] *entortelligada*» en la trad., fi del S. xiv, del *De Civitate Dei* de St. Agustí (*BABL VIII*, 58); reapareix sovint: «*entortelligar alg. c.*, convolve-re --- *entortelligar-se* --- implicari; *entortelligar* son manteu al rodador del bras --- la serp *se entortelliga* al rodador de una branca --- *entortelligat*: pegat com la cua de una serp --- *entortelligament* ---», Lacav., que també l'usa a l'article *grua*: «torn, en lo qual se *entortelliga* la corda de la grua: *axis*». I és la forma que preferia Verdaguer.

Tant a *Canigó* com ja a l'*Atlàntida* (original, i en la primera edició, de 1877, encara que a la de 1878, li ho canviaren en *entortolliga*): «Brunzentes serps y feres còrrecs avall empayta, / pel clot *s'entortelliga*, bota del pla al turó, / al xaragall cabussa lo còdol que hi aguaya / y se l'endú per ròssec, fet cendres y carbó», *Atl.* (I, 36b); «Devall de tot, a Llucifer veu caure / --- / lo condemnat en llit de foc etern: / nou Lacoön a qui genolls y braços / *entortelliga*, ab sos feréstecs llaços, / l'apocalíptic monstre de l'Infern», *Canigó XI*, 47e.

Encara que sobretot sigui del Princ., i no sé que s'hagi usat a Val. ni Mall., el restringeix massa *AlcM* donant-lo només com a cat. or. i occid.; car crec que també és ross.; i s'oblida, estranyament, que també té vell ús a Menorca, en vell ambient llegendari i en l'antiga forma en *-tell-*: «antigament pels rodols d'Alkandar campava un moro bandetjat ---: moltes vegades l'havien encalçat, però es moro, arribant a cert indret es perdia de vista, com si es fongués: només sabien que era moro i que tenia ets cabeyes *entortelligats*: per assò li deyen en Ravull», Camps Merc. (*Folk. Men.* II, 65). I una forma anàloga en els nostres alts Pirineus: pall. «*estortilligat*: cuando los nervios están tirantes» (*CPol, Vall d'Aneu*, 16). Hi ha algun cas sense *en-* ni *es-*: el *Dag.* porta un *tortolligar* (sense documentarlo); i hi ha això, però amb *-tell-*, en un doc. de 1435: «Dues culleres d'or ab les cuhes *tortelligades* --- ab les cuhes cayrades ---» (arxiu municipal d'Igualada, *AlcM* només s. v. *cua III*, 790, § 14): són, doncs, d'or: els uns amb mànec quadrat, els altres amb sumptuosa entorxadura. Amb *-tell-* a l'extrem NO.: Benasc «*entortelligà*: retorcer, enrollar, enroscar: les culebres *s'entortelliguen*; la soga banyada s'ha *entortelligau*» (Ballarín; i «*desentortelligame* isto arambre» s. v. *alam-bre*).

Certament és *entortolligar*, *-gat*, la forma normal i predominant: «Ab la falda plena de pensaments, violes y menta, y ab fils de seda, *entortolligats* els dits, anava lligant y fent rams»; «no seguian la carretera: s'esbarriavan pels caminets qu' a cada costat l'*entortolligan*, tots encintats d'atzavares y herbes de olor», Genís Aguilar (*Sota un tarot, J. Flo.* 1876, 324; Ju-